

Відгук

офіційного опонента – доктора педагогічних наук, доцента
Гавриленко Тетяни Леонідівни

на дисертацію **Пилипів Ольги Зеновіївни**

**«Розвиток загальноосвітніх шкіл першого ступеня приватної форми
власності в Україні (кінець ХХ – початок ХХІ століття)»,**

подану на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук
зі спеціальності 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки

*Актуальність теми виконаної роботи та її зв'язок із галузевими
науковими програмами.*

В умовах розбудови Нової української школи особлива увага звернута на перший рівень повної загальної середньої освіти, що раніше й активніше за інші рівні сприймає та втілює у практику нові ідеї. Нинішні освітні трансформації актуалізують ґрунтовне вивчення, осмислення і творче використання вітчизняного історико-педагогічного досвіду. Наукове зацікавлення серед істориків освіти усе частіше викликає період кінця ХХ – початку ХХІ ст., позначений формуванням національної системи освіти, трансформуванням організаційних і педагогічних засад її розвитку. Вагомим досягненням цього періоду стало відродження на початку 90-х рр. ХХ ст. після більш ніж сімдесятирічної перерви приватної освіти. Заклади загальної середньої освіти приватної форми власності стали альтернативою єдинообразній державній школі та набули поширення в незалежній Україні. У такому контексті звернення О. З. Пилипів до студіювання проблеми розвитку загальноосвітніх шкіл першого ступеня приватної форми власності в Україні наприкінці ХХ – на початок ХХІ ст. є безперечно актуальним. Аргументація на користь дослідження дисертантки підсилюється й відсутністю відповідної комплексної історико-педагогічної розвідки з означеної теми.

Важливо відзначити, що дисертацію виконано відповідно до плану науково-дослідної роботи Державного вищого навчального закладу «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» «Історико-педагогічні проблеми навчання і виховання в системі безперервної освіти» (державний реєстраційний номер 0108U009122), «Доуніверситетська і післядипломна освіта як засіб самореалізації та професійного вдосконалення особистості у системі ціложиттєвого навчання: український і зарубіжний досвід» (державний реєстраційний номер 0117U005542).

Найбільш істотні наукові результати, що містяться в дисертації.

До основних наукових результатів дослідження, на наш погляд, слід віднести такі, як:

– розроблення авторської періодизації розвитку загальноосвітніх шкіл першого ступеня приватної форми власності в Україні у 1991–2018 рр. з урахуванням низки критеріїв (соціальний (запити батьків і суспільства, механізми державного регулювання), педагогічний (організаційні та дидактичні): I період (1991–2000) – становлення законодавчої та нормативної бази діяльності закладів освіти приватної форми власності, у якому визначено три етапи (1991–1994 рр. – становлення діяльності приватних загальноосвітніх шкіл I ступеня в системі шкільної освіти незалежної України; 1994–1996 рр. – розвиток варіативних моделей загальноосвітніх шкіл I ступеня різних типів і структур; 1996–2000 рр. – утвердження приватних загальноосвітніх навчальних закладів у системі освіти України); II період (2000–2018) – розвиток мережі загальноосвітніх шкіл першого ступеня приватної форми власності, у якому виокремлено два етапи (2000–2007 рр. – зростання гальмівних чинників впливу на розвиток загальноосвітніх шкіл I ступеня 5 приватної форми власності; 2007–2018 рр. – урізноманітнення моделей і структур загальноосвітніх шкіл приватної форми власності);

– розкриття організаційних та педагогічних аспектів діяльності початкових шкіл приватної форми власності у визначених хронологічних межах; висвітлення впливу освітніх інновацій на поступ приватних загальноосвітніх шкіл першого ступеня.

Нові факти, одержані здобувачем.

Дисертація О. З. Пилипів є комплексним науковим дослідженням, у якому вперше здійснено цілісний аналіз розвитку загальноосвітніх шкіл першого ступеня приватної форми власності в незалежній Україні. У представленій роботі уточнено поняття «розвиток приватних загальноосвітніх навчальних закладів першого ступеня приватної форми власності» як «історико-педагогічне (феномен), що характеризується динамікою кількісних і якісних змін, зумовлених запитом суспільства і батьків щодо початкової освіти дітей і підготовки їх до життя в мінливому світі». Подальшого розвитку в дисертації набуло висвітлення джерелознавчих аспектів розвитку приватної освіти в Україні.

Важливо, що дисертантка ввела до наукового обігу нові факти про діяльність загальноосвітніх шкіл першого ступеня приватної форми власності. Вони можуть бути використані дослідниками у вивченні історії розвитку початкової освіти в Україні.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

О. З. Пилипів на достатньому науковому рівні аргументувала вибір теми, визначила мету, завдання, об'єкт, предмет, хронологічні межі дослідження, його наукову новизну. Обґрунтованість наукових положень і висновків, сформульованих у дисертації, забезпечується належною теоретичною базою, ґрунтовним вивченням і критичним аналізом наукових праць, і загалом не викликає сумніву.

Вивчення тексту дисертації, автореферату та змісту публікацій О. З. Пилипів свідчить про наукову достовірність викладених результатів. Цьому, зокрема, сприяло опрацювання широкого кола джерел (361 найменування), серед яких: документи офіційного характеру; справочинна документація, яка зберігається у фонді Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України; публікації в педагогічній періодиці кінця ХХ – початку ХХІ ст.; навчально-методичні матеріали та ін.

Значення для науки і практики отриманих автором результатів.

Дисертаційна робота містить нові, раніше не захищені наукові положення. Обґрунтовані результати у сукупності розв'язують актуальну наукову проблему та розширюють історико-педагогічне знання про організаційні та педагогічні аспекти діяльності початкових шкіл приватної форми власності в Україні кінця ХХ – початку ХХІ ст.

Рекомендації щодо використання результатів і висновків дисертації.

Фактичний матеріал, теоретичні положення та висновки дослідження можуть бути використані для подальших наукових досліджень; доповнення й оновлення змісту навчальних дисциплін «Історія педагогіки», «Педагогіка», «Педагогічні технології»; розширення тематики кваліфікаційних робіт для здобувачів першого (бакалаврського) та другого (магістерського) рівнів вищої освіти; при укладанні підручників і навчальних посібників з історії педагогіки; у процесі удосконалення змісту й організації освітнього процесу в початковій школі.

Оцінка змісту дисертації, її завершеність загалом.

Дисертація О. З. Пилипів має чітку структуру, відзначається цілісністю та логічністю викладу наукового матеріалу. Робота складається з анотації, вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел, додатків і за структурою відповідає чинним вимогам до дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук.

У першому розділі дисертації «Становлення та розвиток загальноосвітніх шкіл першого ступеня приватної форми власності в Україні (1991–2018) як проблема дослідження» здобувачка приділила належну увагу характеристиці

джерельної бази дослідження, яка є достатньою та репрезентативною. Відзначимо, що застосування джерелознавчого підходу відповідає сучасним вимогам до здійснення історико-педагогічних досліджень (підрозділ 1.1). Позитивної оцінки заслуговує обґрунтування та аналіз основних періодів розвитку початкової освіти в приватних закладах в обраних хронологічних межах (підрозділ 1.2).

Інформативно-аналітичним є другий розділ дисертації «Феномен поступу загальноосвітніх шкіл першого ступеня приватної форми в Україні (1991–2018-ті роки)», у якому простежено становлення і розвиток загальноосвітніх шкіл першого ступеня приватної форми власності на прикладі конкретних закладів освіти, зокрема: дитячого центру «Плекальня» (м. Київ); авторської загальноосвітньої школи «Тривіта» (м. Львів); школи-дитячий садок «Лісова казка» (м. Київ); загальноосвітньої школи I ступеня «Афіни» (м. Київ); школи-гімназії «Відродження» (м. Львів); приватної школи-дитячий садок «Перша ластівка» (м. Івано-Франківськ), школа Святої Софії (м. Львів); Католицької школи святого Василя Великого (м. Івано-Франківськ); «Школи вільних та небайдужих» (м. Львів); мережевих шкіл КМДШ (м. Київ, м. Львів), Think Global (м. Київ, м. Тернопіль, м. Львів, м. Харків, м. Ірпінь, м. Хмельницький, м. Вінниця, м. Луцьк, м. Кременчук). Заслуговує на увагу окреслення чинників та тенденцій розвитку досліджуваного феномену відповідно до визначених в авторській періодизації етапів його еволюціонування.

У третьому розділі дослідження «Педагогічні інновації в поступі приватних загальноосвітніх шкіл першого ступеня в Україні (1991–2018)» висвітлено вплив педагогічних інновацій і продуктивних практик на розвиток загальноосвітніх шкіл I ступеня приватної форми власності в структурі системи освіти України. Важливо, що дисертантка екстраполювала особливості розвитку приватної початкової освіти минулого на сьогодні, зокрема окреслила надбання, на які доцільно звернути увагу й нині.

Викладене вище дозволяє стверджувати, що дисертаційна робота О. З. Пилипів за обсягом і змістом є завершеним і самостійним дослідженням.

Повнота викладу основних результатів дисертації в наукових виданнях.

Основний зміст і результати дисертації знайшли відображення у 19 публікаціях (із них 18 одноосібні, 1 – у співавторстві): 5 – у фахових виданнях України; 1 – у зарубіжному періодичному виданні; 1 – у колективній монографії; 3 – у збірниках наукових праць; 9 – у матеріалах науково-практичних конференцій. Проаналізувавши їх зміст, констатуємо, що наукові положення та висновки дослідження у друкованих працях викладено достатньо

повно. Результати дисертації оприлюднено на міжнародних, всеукраїнських і регіональній наукових конференціях.

Ідентичність змісту автореферату й основних положень дисертації.

Автореферат дисертації відображає її основні положення, оформлений відповідно до чинних вимог.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації.

Визнаючи досягнення О. З. Пилипів значного рівня якості наукового дослідження, вважаємо, що має місце простір для його удосконалення. Тож висловимо деякі зауваження та побажання дискусійного характеру:

1. Позитивно оцінюємо намагання О. З. Пилипів визначити теоретико-методологічні засади дослідження, зокрема підходи, до яких дисертантка відносить парадигмальний, цивілізаційний та диференційований. Проте у дисертації обґрунтовано лише парадигмальний та диференційований підходи (с. 21). Маємо також зазначити, що сучасний розвиток історико-педагогічної науки позначений множинними підходами у визначенні теоретико-методологічних засад дослідження, однак до них не можна віднести диференційований.

2. Запропонована авторкою класифікація джерельної бази дослідження побудована на основі кількох критеріїв, що призвело до певних суперечностей у визначенні типів джерел (с. 22-23). Так, О. З. Пилипів виокремлено інтерпретаційні та наративні джерела, що за суттю є одним і тим самим типом джерел. Не погоджуємося із тим, що до довідкових джерел віднесено офіційне видання МОН України («Інформаційний збірник Міністерства освіти УРСР» (1990–1991), «Інформаційний збірник Міністерства освіти України» (1992–2000), «Інформаційний збірник Міністерства освіти і науки України» (2001–2010)), адже у ньому оприлюднювалися законодавчі та нормативні документи, що стосувалися освітньої галузі. До довідкових джерел зазвичай відносять енциклопедії, довідники, словники.

3. У висновках до другого розділу «Феномен поступу загальноосвітніх шкіл першого ступеня приватної форми в Україні (1991–2018-ті роки)» поза увагою авторки залишилися узагальнення щодо розвитку загальноосвітніх шкіл I ступеня приватної форми власності у 2000 – 2018 рр.

4. На наш погляд, представлені у підрозділі 3.2 авторські розробки уроків та виховних заходів, доцільно було б розмістити у додатках.

5. Маємо констатувати, що дисертаційна робота містить окремі смислові некоректності, граматичні та технічні огріхи.

Однак висловлені зауваження та побажання не знижують загальної позитивної оцінки здійсненого дослідження.

Висновок.

Аналіз дисертації, автореферату та опублікованих праць дає підстави для висновку про те, що дослідження Пилипів Ольги Зеновіївни «Розвиток загальноосвітніх шкіл першого ступеня приватної форми власності в Україні (кінець ХХ – початок ХХІ століття)», є завершеним і самостійним, має теоретичне і практичне значення, відповідає паспорту спеціальності та вимогам Порядку присудження наукових ступенів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 року (зі змінами, внесеними постановою Кабінету Міністрів України № 656 від 19 серпня 2015 року), а його авторка заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки.

Офіційний опонент –

доктор педагогічних наук, доцент,
професор кафедри соціальної роботи та
освітніх і педагогічних наук

Національного університету «Чернігівський
колегіум» імені Т. Г. Шевченка

Т. Л. Гавриленко

Підпис Т. Л. Гавриленко засвідчую

Перший проректор, проректор
з науково-педагогічної роботи,
Національного університету «Чернігівський
колегіум» імені Т. Г. Шевченка,
доктор історичних наук, професор

В. О. Дятлов